

Prosjektnotat nr. 12-2003

Anne Sofie Hjemdahl

**Innsamling og dokumentasjon av
materialet i prosjektet:
Fra rent til nyvasket**

SIFO

© SIFO 2005

Prosjektnotat nr. 12 - 2003

STATENS INSTITUTT FOR FORBRUKSFORSKNING

Sandakerveien 24 C, Bygg B

Postboks 4682 Nydalen

0405 Oslo

www.sifo.no

Det må ikke kopieres fra denne rapporten i strid med åndsverksloven. Rapporten er lagt ut på internett for lesing på skjerm og utskrift til eget bruk. Enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring utover dette må avtales med SIFO. Utnyttelse i strid med lov eller avtale, medfører erstatningsansvar.

Statens institutt
for forbruksforskning
Postboks 4682, Nydalen,
0405 Oslo

Prosjektnotat nr.12 - 2003

Tittel Innsamling og dokumentasjon av materialet i prosjektet: Fra rent til nyvasket	Antall sider 31	Dato 10.10.2003
Forfatter Anne Sofie Hjemdahl	Prosjektnummer 21-2000-33	Faglig ansvarlig sign.
Oppdragsgiver Oppdragsgiver er Kvinnemuseet og SIFO, finansiert av Norsk kulturråd		
Sammendrag Rapporten inngår i et arbeid mot en utstilling av to forskningsprosjekter om vask på Kvinnemuseet. Den inneholder kartlegging av eksisterende materiale, samt oversikt over nytt innsamlet materialet som er egnet til visualisering av prosjektenes hovedfunn.		
Summary The report is part of the work towards an exhibition of two research projects about washing at the National Womans museum. It contains mapping of existing material as well as a summary of recently gathered material appropriate for visualizing the projects main discovery.		
Stikkord Klesvask, dokumentasjon, innsamling, vaskevaner,		
Keywords Laundry, documentation, collection, washing habits		

Innsamling og dokumentasjon av materialet i prosjektet:

Fra rent til nyvasket

av

Anne Sofie Hjemdahl

2003

STATENS INSTITUTT FOR FORBRUKSFORSKNING
postboks 4682, 0405 Oslo

Forord

Fra rent til nyvasket, er foruten å være et forskningsprosjekt ved Statens institutt for forbruksforskning, et samarbeidsprosjekt mellom Kvinnemuseet og SIFO, med det mål å formidle resultatene fra forskningsprosjektet på Kvinnemuseet.

Samarbeidet mellom de to institusjonene kom i stand etter initiativ fra etnolog og forsker ved SIFO, Ingun Grimstad Klepp. Initiativet ble tatt i 2001 og samme år ble det sendt en søknad om midler til Norsk Kulturråd. Et hovedpoeng ved søknaden var å etablere et samarbeid mellom forskningsprosjekter og et museum tidlig i forskningsprosessen. Dermed kunne de to innfalsvinklene gjensidig berike hverandre. Det ville også muliggjøre en dokumentasjon av selve forskningsprosessen. I 2002 ble søknaden innvilget og i mars 2003 ble etnolog Anne-Sofie Hjemdahl ansatt som prosjektarbeider. I prosjektperioden har Hjemdahl hatt kontor plass på Statens institutt for forbruksforskning i Nydalen i Oslo og samarbeidet med Ingun Grimstad Klepp. Som en del av prosjektet ble det engasjert to fotografer på timebasis; Kirsten Helgesen og Lill-Ann Chepstow-Lusty. De to fotografene har hatt ansvaret for all fotodokumentasjonen.

Oslo 10. oktober 2003

STATENS INSTITUTT FOR FORBRUKSFORSKNING

Innhold

Forord.....	5
Innhold	7
1 Innledning	9
2 Kartlegging av eksisterende materiale	11
2.1 Intervjumateriale og spørrelister	11
2.2 Fotografier.....	12
2.2.1 Tøyvask	13
2.2.2 Vaskemaskin	14
2.2.3 Tørk av tøy	14
2.2.4 Bleking av tøy	15
2.3 Film	15
2.4 Reklamemateriell	15
2.5 Kunstverk og malerier.....	16
2.6 Gjenstander	17
2.6.1 Oppbevaring av skittentøy.....	17
2.6.2 Vasketeknologi.....	18
2.6.3 Vaskekjemien: såpe og vaskepulver.....	19
2.6.4 Tørkeanordninger	19
2.6.5 Strykejern, glatteredskap, ruller, strekkmaskiner	20
3 Materialinnsamling	23
3.1 Fotodokumentasjon.....	23
3.2 Intervjuer.....	24
3.3 Husordensregler og vaskerireglement.....	24
3.4 Spørreundersøkelse per e-post	25
3.5 Forsvarets vaskeprosedyrer.....	26
3.6 Reklamemateriale.....	26
3.6.1 Vaskemaskiner	26
3.6.2 Oppbevaring av skittentøy.....	27
3.6.3 Annet reklamemateriell	27
4 Videre arbeid.....	29
Litteratur.....	31

1 Innledning

Dokumentasjons- og formidlingsprosjektet "Fra rent til nyvasket" ble iverksatt som et samarbeidsprosjekt mellom Kvinnemuseet på Kongsvinger og Statens institutt for forbruksforskning. Målet var å tilrettelegge forskningsresultatene for formidling gjennom en eller flere utstillinger i regi av Kvinnemuseet, og bidra til at deler av grunnlagsmaterialet som samles inn og benyttes i forskningsprosjektet kan brukes av Kvinnemuseet. Det betydde at man under innsamlingsprosessen tilrettela for at materialet både kunne formidles og lagres ved et museum.

Utstillingen som er planlagt vist på Kvinnemuseet sommeren 2006 var i hovedsak tenkt å formidle to forskningsprosjekt utført ved SIFO som begge har klesvask som tema. Det ene er forskningsprosjektet "An investigation of Domestic Laundry In Europe – Habits, Hygiene and Technical Performance". Dette er et EU-prosjekt der vaskevanene i fire europeiske land ble undersøkt; Hellas, Spania, Nederland og Norge. Resultatene fra dette arbeidet er publisert i SIFO-rapport nr. 1-2003. Det andre forskningsprosjektet har tittelen "Fra rent til nyvasket – Skittent og rent tøy etter 1950" og gjennomføres av etnolog Ingun Grimstad Klepp. Dette er et kvalitativt forskningsprosjekt som søker å forstå "Hvorfor vi vasker klær". Det fokuseres på hvordan motivene for klesvask har endret seg i Norge etter 1950, og hvilke faktorer som kan bidra til å forklare disse endringene. Prosjektet er finansiert av Norges forskningsråd med et og et halvt årsverk. En større rapport fra prosjektet ble ferdig våren 2003 (Klepp 2003). Som en del av en større søknad "Husarbeid som ideologi og praksis" fra historisk Institutt ved Universitetet i Oslo med Gro Hagemann som leder, ble det innvilget ytterligere et årsverk. Denne delen av arbeidet vil spesielt fokusere på kjønnsarbeidsdelingen innen klesvask og startet høsten 2003. Også resultatene fra denne undersøkelsen vil bli innlemmet i den planlagte utstillingen.

Tidsrammen for dokumentasjonsprosjektet var begrenset. Derfor ble *kartlegging* og *nyinnsamling* av materiale prioritert til fordel for utforming av dreiebok og mer direkte arbeid knyttet opp i mot utstillingen. I kartleggingsarbeidet har følgende spørsmål vært ledende: Hva slags materiale om klesvask finnes i norske museer? Her har jeg både vært opptatt av å komme på sporet av skriftlig materiale, reklame, gjenstander, fotografier, film og kunstverk. Resultatene av kartleggingsarbeidet har delvis også vært styrende for nyinnsamlingen av materiale fra i dag. I innsamlingsarbeidet har jeg i samråd med forsker Ingun Grimstad Klepp søkt å innhente materiale som kan belyse problemstillinger som er lite behandlet i Klepp 2003. Likeledes har jeg søkt materiale på temaer som hennes eksisterende materiale ikke gir fyllestgjørende informasjon om.

Denne arbeidsrapporten er bygd opp med utgangspunkt i de to hovedoppgavene. Først følger en redegjørelse for kartleggingsarbeidet og de funn som ble gjort her. Deretter følger en redegjørelse for det nyinnsamlede materialet.

2 Kartlegging av eksisterende materiale

For å formidle forskningsprosjektene gjennom en utstilling har det vært nødvendig å foreta en kartlegging av materiale som på ulike måter kan bidra til å visualisere forskningsresultatene og være med på å fortelle ”en eller flere historier”. Så sant det har vært mulig har jeg konsentrert meg om å søke i samlinger som er tilgjengeliggjort på internett. Dette for å spare tid. En slik fremgangsmåte har selvsagt ikke vært mulig i alle tilfeller, noe som betyr at jeg også har oppsøkt museer og samlinger.

I begynnelsen av kartleggingsarbeidet innså jeg straks at jeg måtte nøye meg med å undersøke noen utvalgte samlinger og museer. Jeg konsentrerte meg derfor om noen hovedaktører; Norsk Teknisk museum, Norsk Folkemuseum, Kvinnemuseet og Lilleborgs museum. I tillegg ville jeg supplere den enkelte materialgruppe ved å foreta søk i relevante samlinger. Norsk Teknisk Museum ble naturlig valgt ut da jeg antok at de var det museet som trolig besatt størst samlinger med vasketeknologi. Norsk Folkemuseum fordi museet har hele landet som nedsalgsfelt og ikke minst har som mandat å samle inn og bevare materiale fra ”det norske folks” hverdagsliv. Det ville derfor være naturlig at de besatt en del materiale forbundet med vask, tork og stell av tøy. Videre var det nærliggende å undersøke hva slags materiale Kvinnemuseet allerede besatt. Til sist var det av betydning å undersøke hva slags materiale Lilleborg hadde, siden de har vist seg som en sentral aktør innen det hygieniske prosjektet i moderne norsk historie. I utgangspunktet var det også ønskelig å undersøke hva slags materiale som måtte befinne seg i samlingene på Maihaugen og Fossesholm, siden det er stor sannsynlighet for at de ville kunne besitte materiale om vask. Av tidsmessige årsaker har det dessverre ikke vært rom for dette i denne omgang.

2.1 Intervjumateriale og spørrelister

Jeg så det som en viktig oppgave å skaffe en viss oversikt over hva som allerede fantes av materiale der folk selv kommer til orde med sine vaskevaner og sine tanker om dette arbeidet.

På Kvinnemuseet viser det seg å allerede eksistere *intervjuer* om husarbeid og arbeidsdeling i hjemmet. I forbindelse med Kvinnemuseets dokumentasjonsprosjekt ”Kjøkkenbenken tur-retur” som ble gjennomført i perioden 2001-2003, ble det foretatt totalt 32 intervjuer om arbeidsfordelingen i hjemmet. Et av temaene på intervjuguiden dreier seg nettopp om vask og stell av tøy (Dahl 2003). I tillegg samlet Kvinnemuseet inn materiale i forbindelse med utstillingsprosjektet ”Kjøkkenbenken tur-retur”. Dette materialet har jeg imidlertid ikke skaffet oversikt over.

Det eksisterer også *spørrelister* utarbeidet av Norsk Etnologisk Gransking (NEG) på temaet vask og stell av klær. I rapporten ”Fra rent til nyvasket” gjør Klepp rede for dette materialet, derfor vil jeg bare kort nevne de forskjellige spørrelistene. I forbindelse med Klepps forskningsprosjekt ble det i 2001 utarbeidet og sendt ut en ny liste til NEG's medarbeidere med tittelen ”Klesvask og skittentøy”, liste nr. 190. På denne listen ble det mottatt 96 svar. Foruten denne finnes det to andre lister som med et eller flere punkter berører temaet

klesvask. Det er liste nr. 148 "Hytter og hytteliv", og liste nr. 152 "Klær" fra 1989 (Klepp 2003).

2.2 Fotografier

Slik jeg oppfattet det var det viktig å skaffe en oversikt over aktuelt fotomateriale som finnes i museer og andre institusjoner. Under kartleggingen har jeg både vært opptatt av hva slags fotografier som finnes og fra hvilken periode de er. Det var med andre ord viktig for meg å søke gjennom baser som rommet fotografier fra ulike tidsepoker fra siste halvdel av 1800-tallet og fram til i dag. Det er fotosamlingene etter Knud Knudsen, Anders Beer Wilse, Bærumssamlingen, Oslo byarkiv, Norsk Folkemuseum og Lilleborg. Så sant det har vært mulig har jeg kopiert fotografiene.

Jeg har søkt etter relevante foto i fotosamlingen etter fotograf *Knud Knudsen* som strekker seg fra 1870-årene og framover. I samlingen finnes det blant annet en rekke bilder fra arbeidsliv i 1870-årene. I følge universitetsbiblioteket i Bergen, som forvalter samlingen, viser Knudsen i de eldste folkelivsbildene en sterk interesse for å dokumentere hverdags- og arbeidsliv slik det var i vestlandsbygdene på hans tid. "Han viser både kvinnearbeid og mannsarbeid på gården, i en realistisk ikke-sminket stil langt forut for sin tid".¹ Jeg har søkt i den delen av samlingen som er gjort tilgjengelig på Universitetet i Bergens bibliotek sine hjemmesider.

Videre har jeg søkt i fotosamlingen etter den kjente norske fotografen Anders Beer Wilse (1865-1949). Store deler av samlingen som befinner seg på Norsk Folkemuseum, består av materiale etter Wilse selv og en rekke landskapsnegativer etter den svenske fotografen Axel Lindahl.² Samlingen består av om lag 200 000 bilder.³ Wilses mange reiser rundt i Norge resulterte i en fotografisk produksjon av landskap og portretter som skildrer den norske naturen, samfunnet og menneskene.⁴ Samlingens store omfang og motivrikdom har gjort den til en av Norges mest brukte fotosamlinger. Samlingen er tilgjengeliggjort på internett på *GalleriNor* og befinner seg på Nasjonalbibliotekets hjemmesider.

Jeg har også søkt i *Bærumssamlingen*, i Bærum kommunes lokalhistoriske samling på 10 000 bilder, som har fotografier fra hele 1900-tallet og *Oslo byarkivs fotosamling*. Sistnevnte samling består av om lag 300.000 motiver.⁵ I det vesentligste stammer fotografiene fra kommunale virksomheters arkiver og hovedtyngden av materialet er fra perioden 1910-1960.⁶

Jeg har også søkt gjennom Norsk Folkemuseums fotosamling som ligger ute på internett, da gjennom primusweb.

Til sist har jeg så vidt kikket på enkelte bilder som befinner seg i Lilleborg museums fotosamling. Siden disse fotografiene ikke er digitalisert har jeg ikke hatt mulighet til å verken gå gjennom eller kopiere dette materialet. I denne samlingen finnes fotomateriale på produksjon av såpe og foto fra Lilleborgs virksomhet. Her finnes også fotomateriale fra før- og etterkrigstiden da Lilleborg reiste rundt i hele Norge for å demonstrere sine produkter og lære opp husmødrene i vasketeknikker osv. Demonstrasjonene kunne finne sted i fellesvaskerier, i forsamlingslokaler og losjer. Ikke minst finnes materiale fra tilreisende husmødre på 1950- og 1960-tallet som besøkte Lilleborgs fabrikker og som da fikk guidet omvisning på Lilleborg.

I løpet av kartleggingsarbeidet har også andre aktuelle billedsamlinger dukket opp. Dette er samlinger som jeg dessverre ikke har hatt mulighet til å gå gjennom. Universitetet i Bergens billedsamling rommer f. eks flere samlinger som ville kunne være relevante å søke gjennom.

¹ <http://www.ub.uib.no/knudsenbilder/Utstillinger/utstillinger.asp> - 27.03.03

² Lindahls fotografier er tidligere enn Wilse.

³ I hovedsak befinner den delen av samlingen som omfatter Kristiania- og Oslobilder seg på Oslo Bymuseum.

⁴ Se http://www.norskfolke.museum.no/dokument/billedsaml_under.htm

⁵ <http://www.barum.folkebibl.no/bibliotek/bsaml.html> - 01.04.03

⁶ <http://www.bar.oslo.kommune.no/foto.asp> - 01.04.03

En av disse er samlingen etter *Olai Schumann Olsen (1884-1975)*. Han var en bergensk amatørfotograf med sans for byen og menneskene i den. Schumann Olsen var arkitekt av yrke, og det skal vise seg å være tydelig i bildene hans. Han skal særlig ha lagt vekt på de gamle sentrale boligstrøkene med trehusbebyggelsen og folkelivet i smauene. De fleste bildene i samlingen er fra 1920 - 30-årene. Olai Schumann Olsen ga også ut to fotografiske bøker det kunne være aktuelt å undersøke nærmere: *Bergens-billeder* og *Billeder fra Bergens omegn* (Begge Bergen 1924). I denne samlingen vil jeg trolig finne relevant fotomateriale. Siden samlingen ikke er gjort tilgjengelig for nettsøk har jeg dessverre ikke hatt mulighet til å søke gjennom denne.

2.2.1 Tøyvask

Nedenfor følger en oversikt over de ulike motivgruppene som er representert. Det er tøyvask, vaskemaskin, tørk av tøy og bleking. I de nevnte samlingene har jeg søkt etter fotografier som viser vasken av tøyet, det vil si selve vaskehandlingen. Disse søkene ga mange fotografier, totalt 48 fotografier med tøyvask som motiv. Nedenfor følger en nærmere oversikt over materialet.

Samling	Antall	Dato - søk	Datering	Sted	Diverse opplysninger
Knudsensamlingen	14	25.03.03	1872-1895	Bildene er fra Hardanger, Sogn, Bergen og omegn, Stryn, Norrangs-dalen og Vardalsøy.	Her er det fortrinnsvis bilder av vask utendørs. Fotografier som virkelig har selve vaskehandlingen i fokus er en billedserie på 5 bilder fra Hardanger, Odda – Tokheim fra 1880. Se A)
GalleriNor - Wilse	23	27.03.03	1904-1938 – flest fra 1930-årene		Her finnes flere billedserier, blant annet en billedserie med reklamefotografier på 9 bilder. Serien er fra 1938 og er trolig ment som reklame for et bestemt vaskepulver. Blant bildene vises også noe tøytørk. Se B)
Bærumssamlingen	1	14.03.03			
Oslo byarkiv	4	27.03.03			Bildene er fra bedrifter og offentlige steder. Blant annet et foto fra Vaskeriet på Dikemark sykehus fra 1905.
Norsk Folkemuseums samlinger - primusweb	6	14.03.03		Enerhaugen - Oslo	Her vises blant annet tøyvask ved vannposten på Enerhaugen. Et av bildene er svært illustrerende med hensyn til kjønnsbasert arbeidsdeling: På et bilde vises en kvinne og en mann. Kvinnen vasker mens mannen står med hendene i bukselomma.

A) Billedserien er merket ”motiv for malere” og er nasjonalromantiske. Fotografiene viser vask i jerngryter, vannbæring og tøy som henger til tørk. På fotografiene vises kvinner og barn der det er de eldre barna som bærer vann. All vask foregår ute.

Av Knudsens vaskebilder finnes også oversiktsfoto og landskapsfoto der tøyvask inngår som et element. I tillegg er det 4 foto fra Storgårdene som viser vasken som henger på tunet.

B) Det finnes også en billedserie fra vask på landet med fem bilder fra perioden 1904-1938. På denne billedserien vises blant annet en ung kvinne ved en elv som vasker et stykke tøy i elven og siden holder det hvite tøyestykket opp mot solen. Eks. tekst som følger et av bildene: ”pike & hvit vask” (NF.WM.00616)

Alle bildene er fra arbeidet som gjøres ute: skylling av tøyet i elva om vinteren, selve vasken (inkl. vaskebrett) hauger med tøy og vaskestampen.

2.2.2 Vaskemaskin

Jeg har også søkt etter fotografier som viser vaskemaskiner. Foruten foto av gjenstander som finnes i museenes egne gjenstandssamlinger, har dette gitt få treff. Gjenstandsfoto fra museenes samlinger er her utelatt.

Samling	Antall	Dato - søk	Datering	Sted	Diverse opplysninger
Norsk Folkemuseum - Primusweb	0	14.03.03			
Oslo Byarkiv	3	27.03.03			Dette er reklamebilder fra Oslo lysverker, Oslo Energi fra deres utstilling av elektriske vaskemaskiner i 1931.

2.2.3 Tørk av tøy

Søk etter fotografier som viser tøy opphengt til tørk ser ut til å være et motiv ulike fotografer har latt seg fascinere av. Totalt har jeg funnet 54 fotografier av tøy til tørk.

Samling	Antall	Dato - søk	Datering	Sted	Diverse opplysninger
Knudsensamlingen	19	25.03.03	1872-1893		
GalleriNor - Wilse	25	27.03.03	1912-1947		Her finnes flere billedserier. Se A) .
Bærumssamlingen	2	14.03.03	1930 og 1946		Fra klestørk på en storgård (Wøyen gård) og et mindre bruk. Hvitvasken henger på tunet.
Oslo byarkivs fotobase	8	27.03.03	1928-1955	Oslo	Bildene er i hovedsak fra indre Oslo og viser tørk av tøy i bygårdene i Oslo fra 1928-1955
Norsk Folkemuseum primusweb	0	14.03.03			Søkeord: Klestørk og tørk

A) Her finnes blant annet en serie med tøytørk i ulike bakgårder 1912-13, samt en serie der storvasken er hengt til tørk (1936). Bildene er svært sanselige og viser det hvite tøyet som flagrer i vinden. I bildenes fokus er tøyet og hvite skyer. Fotografiene er tatt i Askim og er fra 1936.

Her er også en serie med reklamebilder. Disse bildene viser en kvinne ute på et jorde sammen med en mengde hvitt tøy som er hengt til tørk. Kvinnen er kledd i noe som likner en enkel folkedrakt. Bildene er tydelig ment som reklame for et bestemt vaskpulver, men det går ikke fram av bildene hvilket. Bildene er fra Kolsås i Bærum, 1938.

2.2.4 Bleking av tøy

Jeg har også søkt etter fotografier som viste bleking av tøy. Her har jeg kun funnet bilder etter søk i Norsk Folkemuseums samlinger primusweb. Søket ble foretatt 14.03.03, søkeord var bleking, og ga 1 treff. Fotografiet var tatt av Wilse.

2.3 Film

For utstillingen var det også aktuelt å kartlegge hva som finnes av film relatert til vask og stell av tøy. Av spesiell interesse var det å undersøke hva som fantes av husmorfilm, reklamefilm og opplysningsfilmer som kunne egne seg i utstillingsøyemed.

Av aktuelle filmer for dette prosjektet er de såkalte "Husmorfilmene". Husmorfilmene er en type reklamefilm som ble vist på norske kinoer på formiddagen i egne forestillinger, først og fremst for husmødre. Filmene ble vist i perioden 1950-1973. Filmene var såkalt fellesreklame:

De hadde karakter av reklamefilmkavalkader og var satt sammen av en rekke korte innslag, reklame for svært ulike husholdningsprodukter, og de ulike innslagene ble bundet sammen av sketsjer og komiske scener med velkjente revy- og filmkomikere som Leif Juster, Kari Diesen, Arve Opsahl eller Henki Kolstad (Iversen 1999:23).

Lengden på filmene var på mellom 1 og 1 1/2 time. Og i perioden 1953 til 1972 ble det produsert 28 slike filmer i Norge (Iversen 1999). Et av delprosjektene i "Husarbeid som ideologi og praksis" dreier seg om disse filmene. Gjennom prosjektet er det satt av midler til restaurering. Dette sammen med filmenes store relevans for utstillingen gjør det aktuelt å bruke dem i utstillingsøyemed siden flere inneholder vaskesekvenser. Aktuelle filmer er for eksempel Lilleborg "Maskinvask" og "Slik kan det gjøres"(1953). I sistnevnte skal det finnes en lengre vaskemaskindemonstrasjon, samt flere komiske vaskeinnslag med Per Aabel der Lilleborgs Blenda presenteres (Iversen 199: 31).⁷

På Lilleborgs museum finnes det også en rekke aktuelle filmer. Det er reklamefilmer for Lilleborgs produkter, opplysningsfilmer til bruk i skolen og husmorfilmer. Jeg har dessverre ikke hatt mulighet til å skaffe en oversikt over dette materialet. Det er imidlertid fullt mulig å avtale visninger av disse filmene med Lilleborg museum.

SIFO, den gangen statens opplysningskontor i husstell, produserte siden 1941 opplysningsfilmer. Flere av dem er aktuelle for utstillingen f. eks "Fellesvaskerier" fra 1947 og "Vann" fra 1948 . Til sammen ble det produsert 45 filmer.

2.4 Reklamemateriell

Det var også av interesse å kartlegge hva som fantes av reklamemateriell. Med reklame menes materiell som på en eller annen måte er ment å skulle fremme salget av et bestemt produkt: billedreklamer, plakater, annonser, brosjyrer osv. For å kartlegge slikt materiale har jeg først og fremst søkt i Lilleborg museums og Norsk Teknisk museums samlinger.

Lilleborg er et privat drevet museum under Lilleborg. Under et besøk på museet fikk jeg et raskt innblikk i museets samlinger. Her har de tatt vare på samtlige *annonser* på produkter benyttet i reklameøyemed. Annonsene er ordnet i egne mapper etter dato og det er notert hvor annonsene har stått. Likeledes har museet en rekke *brosjyrer* som er blitt utformet i

⁷ Foruten at det finnes enkelte husmorfilmer på Lilleborg, har jeg ikke funnet ut hvor husmorfilmene befinner seg.

tilknytning til deres ulike vaskekjemikalier. Dette er brosjyrer som gjerne ble lagt ved enkelte vaskemaskiner da de ble solgt til kundene og dermed tilpasset en bestemt vaskemaskin. Brosjyrene kunne f. eks romme opplysninger om hvordan kunden skulle bruke Blenda på sin nye Evalett-maskin. Til sist finnes det en rekke plakater for ulike vaskemidler på Lilleborg. Disse er i fra forrige århundreskifte og fram til i dag. Siden det dreier seg om et stort materiale er dette ikke kopiert. Det er imidlertid fullt mulig å både låne (der de har flere eksemplarer) og kopiere materialet.

På Norsk Teknisk museum finnes en del reklamemateriell for vaskemaskiner så vel som tørkeskap, tørketromler, strykejern og ruller. Materialet inneholder også foldere som har fulgt med produktene ved salg. Dette materialet befinner seg i Norsk Teknisk museums industrihistoriske arkiv, i følgende mapper:

- 1) *Boks 14-16a – Vaskeinnretninger – vaskemaskiner, tørking – oppvaskmaskiner.* (Inneholder reklamekataloger for ulike produkter knyttet til vask og stell av tøy)
- 2) *Boks 14-16 a – tørking – rulling og stryking av tekstiler* (reklamer for strykejern fra rundt 1900 og fram til rundt 1950/60. Reklamer for tørkeskap, ruller – varm- og kaldrulle og strykemaskiner som stryker, presser og ruller)
- 3) *Boks: 14-16a - Tørkning av klær og sko* (blant annet 4-5 stk brosjyrer for tørkeskap og skotørkere (ca 1970)).
- 4) *Boks 14-16a - Vaskemaskiner – Norsk Fabrikat.* (reklamer for følgende vaskemaskiner: Bendix, Creda vaskemaskin, Elto 1959 og 1977 – med testresultatene fra statens forsøksvirksomhet i husstell, Autovask, Argus, Evalet, Hekla, Wascatur, Vakebjørn – termo lux fabrikker AS Skien, Miva vaskemaskin, Fresco tørketrommel Dr 74 1977 og Protos.
- 5) *Boks 14-16a – Vaskemaskiner – utenlandsk fabrikat*
- 6) *Boks 14-16a – Bryggerpanner* (rommer reklamemateriell for bryggerpanner)
- 7) *Boks 14-16c – hygiene – vaskerier* (reklamemateriell for store industrimaskiner både med hensyn til vask, tørk, rulling. De foreligger som tykke hefter – noen nærmest som bøker og er fra perioden: 1900-1950

Det ser imidlertid ikke ut til at innsamlingen av slikt materiale har vært systematisk. Jeg har gått raskt gjennom deler av dette materialet og kopiert hva jeg oppfattet som illustrerende eksempler fra samlingen.

2.5 Kunstverk og malerier

Hvordan er vask og arbeid knyttet til de skitne og rene klærne blitt fremstilt i norsk kunst, og hvordan er temaet tilstede i nålevende kunstneres arbeider? For å undersøke dette har jeg konsentrert meg om å oppsøke Nasjonalgalleriets samlinger, gjennom søk i Munchmuseets samlinger og ved at jeg har oppsøkt Kunstneres informasjonskontor (KIK) i Oslo.

En gjennomgang av nasjonalgalleriets samling (23.04.03) viste at de hadde rundt ti kunstverk som belyste temaene: vask og oppbevaring av klær og personlig hygiene. Verkene var fra 1870-årene og fram til 1950-årene. Blant disse fantes temaene: klestørk, oppbevaring av klær, stryking, vask av tøy i bryggerhuset og vask av tøy utendørs, og vask av hår og kropp (se arkiv).

En gjennomgang av litteratur viser også at de norske malerne Harriet Backer (1845-1932) og Gerhard Munthe (1849-1929) ved flere anledninger har hatt vask, stell og behandling av tøy som motiv i sine malerier. Harriet Backer har blant annet et maleri fra 1886-87 med tittelen: "På blekevollen". Det viser tre kvinner som legger ut linet til bleking. Samt et maleri fra 1884 med tittelen: "Klestørk". Videre har Munthe malt et maleri fra 1875 med tittelen "Storvask". Det viser en mengde kvinner som arbeider med storvasken ute på et åpent område litt bortenfor gårdstunet. Munthe har også et maleri kalt "Vaskekoner ved elven,

Sandvika” fra 1888, som viser en kvinne som står og vasker tøy med vaskebrett langsmed elven (se arkiv).

Også Edvard Munch har hatt vask og tork av tøy som motiv i sin kunst. Det er tilfelle i en radering fra 1903 med tittelen ”Klesvask ved stranden” og ”Klesvask ved vannkanten” fra 1903. I tillegg har han flere verk der personlig hygiene er tema, under titlene ”Fotvask” (1920), ”Kvinne som bader seg” (1902), ”Ung kvinne som ordner håret” (1915), ”badende kvinne” (1899) og ”Solbad” (1915). Funnene ble gjort gjennom søk på Munchmuseets hjemmeside 14.03, og 24.04.03 (<http://www.museumsnett.no/munchmuseet/no/kunstverkene.htm>).

Blant nålevende kunstnere er det også eksempler på at temaet vask og stell av tøy på ulike måter vekker interesse. Kunstnerne har jeg kommet fram til ved å kontakte og oppsøke Kunstnernes informasjonskontor (KIK). Det var særlig fem kunstnere som utmerket seg. Det er *Kari Steinhaug* (f. 1962) som i arbeidene ”Minnesmerker” og ”Wardrobe Writings” benytter elementer fra klær og garderobe i sine verk. I ”Minnesmerker” arbeidet hun med merkelapper (blant annet vaskeanvisninger) fra avlagte klær. Mens i ”Wardrobe Writings” arbeidet hun med en garderobe i oppløsning og forandring. Verket er en fortsettelse av blant annet ”Minnesmerker”. En annen er *Marit Helen Akselen* (f. 1971) som benytter skjortesnipper og skjortemansjetter i sine verk og omdanner disse til større og mindre skulpturer (Kunsthåndverk 2 2002:48-49). En tredje kunstner er *Hilde Eirin Dramstad* som blant annet lager smykker av vaskeanvisninger fra klær. En fjerde er *John K. Raustein* (f. 1972) som i verket ”Ikoner” har brodert en overdimensjonert skiftenøkkel på et strykebrett. Skiftenøkkelen er sirlig brodert med tråd og perler og hengt på veggen som en av tre ikoner (de andre er hammer og drill) på utstillingen ”Iron-men”. I følge Kunsthåndverk 3-2002 har John K. Raustein valgt strykebrettet, den feminine høvelbenken, som underlag for broderier med maskuline motiver som verktøy og maskindeler – og strykejern (Kunsthåndverk 3-2002:53). Til sist er det kunstneren *Kari Skoe Fredriksen* (f 1967) som i sine keramiske objekter setter sammen keramiske fliser med bilder av blant annet klesvask, husmødre, vaskemaskiner og strykejern.

I tillegg kommer kunstneren *Hanne Tyrmi*. I hennes verk ”Mandag” (1998) vises kvinneklær laget av aluminium som henger på en snor. Verket kan oppfattes som klær på en tørkesnor. Denne kunstneren har allerede stilt ut kunstverk på Kvinnemuseet.

2.6 Gjenstander

Hva slags gjenstander tilknyttet vask finnes i norske museer og fra hvilken tidsperiode er disse? For å undersøke dette har jeg som nevnt konsentrert meg om å søke gjennom gjenstandssamlingene hos noen utvalgte museer. Det er Norsk Teknisk museum, Norsk Folkemuseum og Kvinnemuseet. Oversikten og kategoriene nedenfor er lagt opp etter vaskens gang og begynner med oppbevaringen av skittentøyet, vasketeknologien, tørkeanordninger og til sist: ulike redskap for etterbehandling av tøy. Resultatene av søkene er printet ut.

2.6.1 Oppbevaring av skittentøy

Gjennom 1800- og 1900-tallet har det eksistert ulike anordninger og prinsipper for oppbevaring av skittentøy. For å finne gjenstander for slik oppbevaring har jeg benyttet skittentøypose, skittentøykurv og ikke minst skittentøydunk som søkeord. Nedenfor følger en oversikt over resultatene.

Skittentøypose

samling	Antall	Dato - datering	Sted	Diverse opplysninger
Norsk Folkemuse-	17	14.03.03		

um primusweb					
--------------	--	--	--	--	--

Skittentøykurv/skittentøydunk

samling	Antall	Dato - søk	datering	Sted	Diverse opplysninger
Norsk Folkemuseum primusweb	5	14.03.03			

2.6.2 Vasketeknologi

Vasketeknologien har endret seg mye fra 1900 og fram til i dag (for en nærmere beskrivelse av teknologien se Klepp 2003). Den mest markante endringen har imidlertid gått fra vaskebrettet til vaskemaskin, til tross for at maskinen til å begynne med var basert på en svært enkel teknologi. Nedenfor følger en oversikt over de vaskegenstander som befinner seg i de samlingene jeg har søkt gjennom.

Vaskebrett og vaskejepp

samling	Antall	Dato - søk	datering	Sted	Diverse opplysninger
Norsk Folkemuseum primusweb – vaskebrett	22	14.03.03	1918-2000		
Norsk Folkemuseum primusweb - vaskejepp	2	14.03.03			
Norsk Teknisk Museum - vaskebrett	2	08.05.03	1976		

Vaskemaskiner

samling	Antall	Dato - søk	datering	Sted	Diverse opplysninger
Norsk Teknisk museum	60	08.05.03	Ca 1890-2000		
Norsk Folkemuseum primusweb	5	14.03.03	1963-2002		En maskin fra 1960-årene, en fra 1970-årene, en fra 1980-årene, en fra 2000 og en fra 2002.
Kvinnemuseet	2	Mai 2003			Den ene er en Evalet, den andre en vaskemaskin-leke for barn laget i metall.

Sentrifuger

samling	Antall	Dato - søk	datering	Sted	Diverse opplysninger
Norsk Teknisk Museum	6 hvorav minst 1 ser ut til å være for tøy	08.05.03	1950		

2.6.3 Vaskekjemien: såpe og vaskepulver

Med vaskekjemien vises det i dette tilfellet til såpen og vaskepulveret, selv om det er blitt brukt en rekke andre kjemiske midler for å få tøyet rent (se Klepp 2003). Lilleborg og deres bedriftsmuseum er de her i landet som trolig besitter størst utvalg emballasje for ulike såper og vaskemidler. Lilleborgs museum ble besøkt 07.05.03 og det viser seg at de har et stort utvalg av emballasje for de ulike typene vaskemidler Lilleborg har produsert og produserer (fra slutten av 1800-tallet og fram til i dag). Her finnes samlinger av de ulike emballasjene for vaskemiddelene: Blenda, Omo, Comfort, Coral, Sunlight, Smiil og andre vaskepreparater Lilleborg har produsert. Det er mulig å låne slik emballasje fra museet, så sant museet har flere eksemplarer av vaskemiddelet. Hvis ikke kan dette kopieres.

Foruten å besøke Lilleborgs museum har jeg søkt i Norsk Folkemuseums base primusweb, 14.03.03, søkeord: vaskepulver. Søket ga 15 treff. Kun tre stk. gjenstander hadde foto, derfor er det vanskelig å antyde noe om materialets karakter. Av gjenstandene med bilder går det imidlertid fram at et par av vaskepulverpakningene er et "Persil"-produkt. Det tredje er M. Zadigs vaskepulver datert 1900.

Som et ledd i dokumentasjonen av forskningsprosessen som ble gjort i forbindelse med vasketestene på SIFO høsten 2002 er emballasjen til vaskemidlene som ble brukt samlet inn. Vaskemidlene er fra de fire undersøkte landene; Spania, Nederland, Hellas og Norge. Emballasjen oppbevares ved SIFO.

2.6.4 Tørkeanordninger

Det finnes en rekke ulike teknologiske løsninger og gjenstander for å få det vaskede tøyet tørt. I søkene etter slike innretninger har jeg konsentrert meg om å benytte følgende søkeord: tørkestativ, tørkeskap og tørketrommel. Resultatet av søkene viser at nettopp slike innretninger er dårlig representert i de undersøkte museene. Selv på Norsk Teknisk Museum finnes det f. eks. kun en tørketrommel.

Tørkestativ

samling	Antall	Dato - søk	datering	Sted	Diverse opplysninger
Norsk Folkemuseum primusweb	2	14.03.03	1999		

Tørkeskap

samling	Antall	Dato - søk	datering	Sted	Diverse opplysninger
Norsk Folkemuseum primusweb	0	28.05.03			
Norsk Teknisk museum	3	08.05.03	1900-1964		Usikkert om alle er ment for tork av tøy

Tørketrommel

samling	Antall	Dato - søk	datering	Sted	Diverse opplysninger
Norsk Folkemuseum primusweb	0	28.05.03			
Norsk Teknisk Museum	1	08.05.03	1997		

Til sist ønsker jeg å tilføye et plagg som klypeforkleet til denne delen om tørkeanordninger. Jeg har dessverre ikke søkt systematisk i de ulike samlingene etter dette, men dette er således

et plagg som har stått sentralt i tøytorken. Kvinnemuseet har et slikt forkle utstilt i sin faste utstilling på museet.

2.6.5 Strykejern, glatteredskap, ruller, strekkmaskiner

Sist i gjenstandsgruppene som tilhører stell og vask av tøy er de ulike redskapene for etterbehandling av tøyet. For å få en oversikt over hva slags gjenstander som finnes i de aktuelle museene har jeg benyttet en mengde ulike søkeord. Påfallende er imidlertid at blant de redskapene som er laget for å stryke/glatte tøyet står mangletreet og strykejernet i en særstilling. Noe som kommer tydelig til syne ved at Norsk Folkemuseum har over 1700 mangletrær i sin gjenstandssamling.

Mangletre

samling	Antall	Dato - søk	datering	Sted	Diverse opplysninger
Norsk Folkemuseum primusweb	1718	14.03.03			

Glattestein

samling	Antall	Dato - søk	datering	Sted	Diverse opplysninger
Norsk Folkemuseum primusweb	14	14.03.03			Samtlige glattesteiner som var avbildet var sorte og fra perioden: 1895-1936.

Glattebein

samling	Antall	Dato - søk	datering	Sted	Diverse opplysninger
Norsk Folkemuseum primusweb	4	14.03.03			

Strykejern

samling	Antall	Dato - søk	datering	Sted	Diverse opplysninger
Norsk Folkemuseum primusweb	237	14.03.03	1895-1996		
Norsk Teknisk Museum	48	08.05.03	Ca 1850-2000		

Strykebrett

samling	Antall	Dato - søk	datering	Sted	Diverse opplysninger
Norsk Folkemuseum primusweb	8	14.03.03			Flere av strykebrettene i samlingen var ment for barn.

Klesrulle

Kartlegging av eksisterende materiale

samling	Antall	Dato - søk	datering	Sted	Diverse opplysninger
Norsk Folkemuseum primusweb	12	28.05.03			
Kvinnemuseet	1	Mai 2003			
Lilleborgs museum	3	Mai 2003			Rullene er stilt ut. Det er en stor rulle og to små ruller i bordstørrelse
Norsk Teknisk museum	5	08.05.03	1868-1975		

Tøypresse

samling	Antall	Dato - søk	datering	Sted	Diverse opplysninger
Norsk Folkemuseum primusweb	15	28.05.03			I hovedsak lintøypresser
Norsk Teknisk museum	2	08.05.03	1867-1951		

3 Materialinnsamling

Et viktig mål med dette prosjektet var å samle inn samtidig materiale om vask av klær. Under innsamlingen skulle det tilrettelegges for at materialet både kunne benyttes i forsknings- og utstillingsøyemed og lagres på et museum. Som nevnt har jeg i samråd med forsker Ingun Grimstad Klepp søkt å innhente materiale som kan visualisere temaet og ikke minst materiale som kan belyse problemstillinger som er lite behandlet i Klepps første forskningsrapport. Det betyr at jeg har lagt vekt på å samle inn materiale som er med på å belyse vaskens hverdagslige sider, kjønnsaspektet ved klesvasken, de kollektive reglene som eksisterer rundt vask og stell av klær, samt reklamemateriell.

3.1 Fotodokumentasjon

I tilknytning til prosjektet er det foretatt en fotodokumentasjon av ulike sider ved vask og stell av tøy. Materialet består av rundt 400 fotografier. Fotodokumentasjonen kan i hovedsak deles inn i to hovedkategorier. Det første er en fotografisk dokumentasjon av testene som ble utført ved SIFO under EU-prosjektet, og den dokumentasjonen som ble foretatt hjemme hos informanter i forbindelse med intervjuene.

Høsten 2002 ble de vitenskapelige vasketestene i tilknytning til det nevnte EU-prosjektet om vask utført ved SIFO. Denne testvirksomheten ble fotodokumentert. Det ble tatt i underkant av 200 fotografier fordelt over to dager. Fotografiene ble tatt med 135 mm film av Kirsten Helgesen. Siden er fotografiene registrert. Emballasje og utstyr som ble benyttet under testingen er også tatt vare på og oppbevares foreløpig ved SIFO.

Vi ønsket også å få fram og dokumentere de hverdagslige sidene ved den moderne klesvasken. Som det går fram av søkene i de ulike fotosamlingene finnes det lite slike bilder. En informant sa seg villig til at vi fikk dokumentere hjemmets vask. Familien består av tre barn og to voksne som bor i en blokkleilighet. Dette har resultert i tre billedserier som består i omtrent 200 bilder tatt med 135 mm film. En serie følger en tennissokk gjennom alle dens faser: sokken på foten, den skitne sokken krøllet sammen på gulvet, sokken i skittentøyet, sokken vaskes, sokken til tork og til sist: den rene sokken som ligger i en egen kurv med rene klær. En andre serie følger oppvaskklutens bevegelser. Den siste serien viser selve klesvasken. Her dokumenteres hvordan vasken utføres og alle dens faser: skitne klær på stoler og gulv, sorteringen av tøy på badegulvet, vasken, tørken og haugen med rene klær. Opprinnelig var det også tenkt å lage en billedserie fra et ungdomsrom der rommet ble fotografert et par ganger daglig gjennom en uke. Målet var å vise hvordan haugene med klær vokste og sank på stoler, senger og gulv. Selv om vi fikk tillatelse fra en gutt på 13 år til å foreta fotografering av hans rom, lot serien seg likevel ikke gjennomføre. Dette fordi gutten endret sine vaner underveis. Han ble svært ryddig av seg og da falt konseptet sammen.

3.2 Intervjuer

Det er blitt foretatt til sammen 7 intervjuer der temaet har vært vask og stell av klær. Samtlige intervjuer er tatt opp på minidisk og totalt utgjør materialet ca 11 timer intervju. Informantene kan grovt sett deles inn i tre grupper: ungdom, småbarns-/ tenåringsforeldre og menn. En viktig grunn til at disse gruppene ble valgt ut er at de er dårlig representert i det eksisterende NEG-materialet, som igjen er det materialet Klepp benytter i sitt arbeid. NEG-materialet er f. eks dominert av eldre informanter og kvinner. Dette gjorde det ønskelig å fange opp de yngre aldersgruppene og ikke minst; intervjuer menn, for slik å få innsikt i deres praksis og holdninger til feltet.

Den første er ungdom som består av to samtaler med to 13 år gamle ungdommer; en gutt og en jente. Disse samtaler kretser i hovedsak rundt noen hovedtemaer: når og hvordan de vurderer sine klær som skitne, oppbevaringen av tøy i bruk, vasken og etterbehandlingen, deres bruk av klær i ulike situasjoner slik som på skole og i fritid, kravet om variasjon i klesveien og personlig hygiene. Disse intervjuene er forholdsvis korte og er på rundt 40 minutter.

Den andre gruppen består av to samtaler med småbarnsforeldre/tenåringsforeldre rundt 35 år, der begge bor i byleiligheter med begrenset plass. Den ene informanten har to barn under fem år og disponerer kun fellesvaskeri i kjelleren, mens den andre har ansvaret for tre barn under 14 år. Sistnevnte disponerer egen vaskemaskin. Karakteristisk for disse intervjuene er at de er lange og fyldige. Det vil si at de har en varighet på omtrent 3 timer og at de tematisk berører svært mange aspekt rundt klesvask. Eksempelvis: vaskeprosedyrer, arbeidsdeling, endring av vaskevaner over tid, hygienisk sosialisering av småbarn osv. I tillegg er intervjuene spesifikke på enkelte av hjemmets tekstiler. Det gjelder de tekstilene det ser ut til å eksisterer svært ulike vaskevaner og –standarder i forhold til, slik som: oppvaskkluten, oppvaskhåndkleet og håndklær.

Den tredje og siste gruppen består av samtaler med menn mellom 30-35 år. Det er flere grunner til at disse mennene ble valgt ut. Et kjennetegn for to av mennene er at det er dem som har ansvar for klesvasken. Dette var i seg selv relevant siden klesvask ofte er svært dominert av kvinner. Et annet kjennetegn er at to av mennene har dress som sitt arbeidsantrekk og at de derfor er avhengig av å hele tiden å ha ”rene” dresser og nystrøkne skjorter på jobb. Tematisk kretser også disse intervjuene mye rundt vaskevaner og –prosedyrer. I tillegg behandler de temaer som arbeidsdeling, endring av vaskevaner og -standarder, kravet om variasjon i klesveien i henhold til arbeidsklærne og spesifikke rengjøringsmetoder og prosedyrer for dressen og skjorten.

Samtlige informanter er vervet gjennom bekjente. Siden prosjektet skulle gjennomføres i løpet av et kort tidsrom var det av betydning å søke informanter jeg allerede hadde et vist forhold til og som det dermed enkelt å ordne avtaler med. Intervjuene er foretatt hjemme hos informantene, hvor jeg også har hatt anledning til å ta en titt på deres vaskefasiliteter.

Temaene for intervjuene er selvfølgelig gjort og en aktivitet som preger hverdagen. Samtidig er vask og stell av klær noe som kan berøre sensitive forhold siden vask av klær også har å gjøre med forhold til og renhold av den egne kroppen. På den ene siden betydde det at da informantene detaljert skulle redegjøre for sin praksis, så oppsto det stadig lattervekkende episoder. Til tider kunne den detaljerte samtalen om for eksempel praksisen rundt oppvaskkluten oppleves veldig komisk. På den annen side er intervjuene preget av at deler av de temaene også kan oppleves sensitivt: slik som spørsmål rundt skifte av undertøy og spørsmål om personlig hygiene.

3.3 Husordensregler og vaskerireglement

Mange av NEG sine informanter bor i distriktene i egne hus, disponerer egen vaskemaskin og har tørkemuligheter utendørs. Mennesker som bor i blokkbebyggelse i sentrale strøk, har liten tørkeplass og ofte også benytter fellesvaskeri, er dårligere representert. Dermed har også den-

ne siden ved vasken blitt mindre belyst i Klepps rapport. Dette var en viktig grunn til at det er blitt samlet inn husordensregler fra ulike borettslag og sameier. Tilsammen dreier dette seg om 49 husordensregler. Reglementene er så sant det har vært mulig å skaffe etterfulgt av supplerende materiale om borettslaget/sameiet. I de sammenhenger det er funnet materiale om fellesvaskerier og regelverk tilknyttet disse, er også dette samlet inn. I hovedsak er det borettslag og sameier fra Oslo-regionen som er best representert, etterfulgt av sameier og borettslag i Akershus.

Bakgrunnen for innsamlingen av husordensreglene var en antakelse om at de ville kunne si noe om hvilke restriksjoner og dermed også normer, som knytter seg til vask og tørk av tøy i dag. Slike regler innbefatter gjerne restriksjoner knyttet til bruk av verandaer, utearealer og bruk av fellesrom. I tillegg rommer de ofte restriksjoner knyttet til når på døgnet det skal være ro i borettslagene/sameiene. Dette har naturlig nok betydning for når man eventuelt kan sette på en vaskemaskin i egen leilighet. Antakelsen var at husordensreglene ville kunne avspeile ulike mentaliteter i forhold til vask og tørk av tøy i dag. Begrunnelsen for å samle inn vaskerireglement var den samme.

Husordensreglene er samlet inn etter søk på internett, foretatt fredag 07.03.03 på søkemotoren *Google*. Det ble benyttet flere søkeord. Søkeordet: *husordensregler* ga tilsammen 856 treff. Da jeg kun fikk opp 246 av de første sidene ble disse gått gjennom. Deretter benyttet jeg søkeordet *vaskeri*, og avgrenset søket ytterligere med ordet; *borettslag*. Dette ga totalt 136 treff. Til sist har jeg printet ut materiale fra Oslo Vel og beboerforeningens hjemmeside. Jeg kom over denne siden under søk etter husordensregler i borettslag. Her var det totalt 47 linker til ulike borettslag og sameier. Jeg gikk gjennom samtlige av disse og printet ut materiale fra aktuelle borettslag og sameier. Med aktuelle menes de husordensreglene jeg ikke allerede hadde samlet og de borettslag/sameiene som faktisk har lagt ut sine husordensregler på internett.

I begge tilfellene har jeg printet ut materiale der husordensreglene er lagt ut i sin helhet. Der det eksisterer fellesvaskerier og omtaler av og regelverk knyttet til vaskeriene er tilgjengeliggjort, er også dette samlet inn. I tillegg har jeg samlet informasjon om det enkelte borettslag (spesielt om borettslagets beliggenhet og alder), så sant jeg har funnet dette. Slike forhold vil naturlig nok ha betydning for reglernes art, vaskeriets standard osv.

Deler av dette materialet er allerede gått gjennom og analysert av Ingun Grimstad Klepp. Hennes gjennomgang viser at det er to temaer som går igjen i så å si alle reglement. Det er restriksjoner i forhold til husbråk samt forordninger om vask, tørk og stell av tøy. Det være seg reglement i forhold til balkongtørk, lufting, søndagstørk, åpningstider i vaskeriene og vask av tøy i leiligheten generelt og i badekar spesielt.

3.4 Spørreundersøkelse per e-post

Opprinnelige var det også tenkt å gjennomføre en spørreundersøkelse om vask og stell av arbeidsklær. Ønsket var å stille en rekke spørsmål rundt vask, rens og stell av arbeidsantrekket til mennesker i stillinger som krever et formelt arbeidsantrekk, slik som i departementene, på Stortinget og i finansmiljøet. Spørreundersøkelsen var tenkt gjennomført i samarbeid med Kristine Pettersen siden hun i sin hovedoppgave i etnologi arbeider med dressens funksjon på Stortinget. Listen var tenkt distribuert per e-post.

Tidlig i prosjektet startet vi opp forarbeidet med en slik undersøkelse. Vi innså imidlertid at på daværende tidspunkt ville det være upassende å distribuere en slik spørreliste til departementene og Stortinget, siden den utenrikspolitiske situasjonen var så spent på dette tidspunktet.⁸ Om vi skulle ventet med listen ville det ikke bli tid. Spørreundersøkelsen ble derfor ikke realisert.

⁸ På dette tidspunktet hadde USA okkupert Irak.

3.5 Forsvarets vaskeprosedyrer

Siden klesvasken har en tendens til å bli utført av kvinner (Klepp 2003) var det ønskelig å få innsikt i hvordan menn forholder seg til klesvask. For å få belyst dette var det nærliggende å skue til forsvaret. Forsvaret er en mannsdominert arbeidsplass preget av orden og disiplin. Antakelsen var at de ville ha klare rutiner og regler for vask, hvordan vasken skulle foregå, hva de oppfatter som rent osv. I tillegg er det ved unge gutters førstegangstjeneste at de kanskje for første gang også får ansvaret for å holde sitt tøy i orden. Derfor var det stor interesse å få innsikt i dette.

Dette arbeidet ble startet. Etter å ha vært i kontakt med Major Reke i forsvarets logistikkorganisasjon/Intendantur fikk jeg tilsendt ”Faglig direktiv for vask & rens av intendanturmateriell for forsvaret” (mai 2002). Dokumentet er på ca 60 sider. Reke påpekte imidlertid at det i overgangen mellom 2003 og 2004 ville skje en gjennomgang og omlegging av forsvarets tekstilbeholdning og rengjøringsprosedyrer. Ytterligere informasjon om denne prosessen vil en få ved å kontakte Major Reke.

3.6 Reklamemateriale

Som en del av prosjektet er det også blitt samlet inn reklamemateriale for ulike typer produkter som knytter seg til vask av klær. Mest opplagt er kanskje reklamemateriell for teknologien, nemlig vaskemaskinene og tørketromlene. Det er i tillegg blitt samlet inn reklamer for ulike oppbevaringssystemer for skittentøy og ulike tørkesystemer.

3.6.1 Vaskemaskiner

25.03.03 oppsøkte jeg Elkjøp på Skøyen og samlet inn reklamekataloger for vaskemaskiner og tørketromler, til sammen 11 kataloger, der 10 firmaer var representert. I tillegg til har jeg mer sporadisk samlet inn ytterligere 4 kataloger. Nedenfor følger en oversikt over materialet:

Firmamerker	Tittel	Antall sider
Siemens	Vaskemaskiner og tørketromler 2002/2003	39 s.
Electrolux	Hovedkatalog 2003	131 s.
Upo	Upo produktoversikt (vask, tørk, oppvask, kjøll/frys-Komfyr-Bygg-inn-Ventilator)	6 s
Whirlpool	Whirlpool 2003	130 s
Whirlpool	Whirlpool 2002	126 s
Whirlpool	Whirlpool 2001/2002	114 s
Asko	Asko Vask og tørk 2002-2003	31 s.
Elto	Elto hvitevarer 2002/2003	23 s.
Bosch	Vaskemaskiner, tørketromler, Kombinert vask/tørk 2002/2003	31 s
Zanussi	Frittstående 2003	34 s.
Zanussi	Frittstående 2002	34 s
Miele	Hovedkatalog. Utgave: oktober 2002	63 s
AEG	Husholdningsapparater 2002/2003	8 s.
AEG	Husholdningsapparater 2001/2002, Vask, Tørk, Oppvask, Kombiskap	35 s.
Gorenje	Programoversikt Høst 2002	8 s

I utgangspunktet var målet å også samle inn supplerende materiale fra det enkelte firmaets hjemmesider, for å kontekstualisere reklamekatalogene. Dessverre er dette kun gjort svært sporadisk.

3.6.2 Oppbevaring av skittentøy

Mer sporadisk har jeg søkt å samle inn reklamer for ulike oppbevaringssystemer for skittentøy. Materialet er et resultat av impresjonistiske søk på internett i perioden mars-mai 2003. I tillegg gjenspeiler det hva jeg som privatperson har mottatt i postkassen i prosjektperioden.

Oversikt over reklamer

Firma	Dato
Comfort (baderomskjede)	DM. Nr. 2 Mars 2003 DM. Nr. 3 April/Mai 2003
Bohus	Hovedkatalog2002/2003 DM. Mars 2003 DM. April 2003
Hilmers hus	Hovedkatalog 2002
Dansani Saga	Baderomskatalog 2002
Ikea	2003
Skeidar	Tilbudskatalog. 13-22 mars 2003

3.6.3 Annet reklamemateriell

Jeg har også søkt reklamemateriell for ulike typer tørkestativ. Dette er imidlertid gjort svært sporadisk og har resultert i enkelte reklamer for tørkeinstallasjoner som kan benyttes ved turbruk, i hagen og på badet.

4 Videre arbeid

Kartleggingsarbeidet som er blitt gjort i dette prosjektet gir en grov oversikt over materiale som kan være aktuelt å benytte i det videre arbeidet med utstillingen. Det er et godt utgangspunkt for det videre arbeidet med å utvikle en dreiebok for utstillingen. Som vist finnes det lite materiale om vasken fra nyere tid. Det vil derfor være av betydning å fortsette og utvikle videre noe av den dokumentasjonen som er startet opp.

Denne kartleggingen har i hovedsak vært knyttet til vaskeprosessen og dens ulike arbeidsoperasjoner. I Klepps forskning er også de rene og skitne klærne et sentralt tema. I hvilken grad det finnes gjenstandsmaterialet ved museer eller andre samlinger som kan illustrere dette og på hvilken måte billedmateriale kan visualisere disse temaene vil det måtte arbeides videre med.

I det videre arbeidet med produksjon av selve utstillingen vil det også være av betydning å søke samarbeidspartnere. Det vil f. eks være nærliggende å søke samarbeid med Lilleborg. Dette kan skje på to måter; enten at Lilleborg låner kvinnemuseet sine ting og/eller ved at Lilleborg bevilger midler til utstillingen

Litteratur

Dahl, Johanne 2003. ”Kjøkkenbenken tur-retur”. Sluttrapport fra dokumentasjonsprosjekt. Kongsvinger: Kvinnemuseet. Ikke publisert.

Iversen, Gunnar 1999. ”Modernitetens budbringere – Om de norske Husmorfilmene”. I: ”*Slik kan det gjøres*”. *Flerfaglig blick på Husmorfilmen*. Red: Anne Marit Myrstad og Hilde Gunn Slottemo. Arbeidsnotat 1/1999. Senter for kvinneforskning. Institutt for tverrfaglige kulturstudier. NTNU

Klepp, Ingunn Grimstad 2003a. Fra rent til nyvasket. Nydalen: Statens institutt for forbruksforskning.

Klepp, Ingunn Grimstad 2003b. Ull-rapport. Nydalen: Statens institutt for forbruksforskning.

Kunsthåndverk nr. 2-2002

Kunsthåndverk nr. 3-2002

Myrstad, Anne Marit og Slottemo, Hilde Gunn 1999. ”*Slik kan det gjøres*”. *Flerfaglig blick på Husmorfilmen*. Arbeidsnotat 1/1999. Senter for kvinneforskning. Institutt for tverrfaglige kulturstudier. NTNU

Internettreferanser

<http://www.barum.folkebibl.no/bibliotek/bsaml.html> - 01.04.03

<http://www.bar.oslo.kommune.no/foto.asp> - 01.04.03

<http://www.ub.uib.no/knudsenbilder/Utstillinger/utstillinger.asp> - 27.03.03

http://www.norskfolke.museum.no/dokument/billedsaml_under.htm – 27.05.03